

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-9>

УДК 339.9

Сучасний стан інтеграційних процесів у світі

Назаров М.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
Національного університету державної фіскальної служби України

Макаренко О.Я.

студентка
Національного університету державної фіскальної служби України

Стаття присвячена дослідженню особливостей інтеграційних процесів у світі. Зокрема, розглянуто підходи до визначення сутності поняття «інтеграція», виділено її основні характерні риси та етапи. Проаналізовано інтеграційні процеси у найвідоміших об'єднаннях держав: ЄС, НАФТА, СОТ та НАТО, а також виділено їх етапи та особливості.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційний процес, інтеграційне об'єднання, міжнародна торгівля, ЄС, НАФТА, СОТ, НАТО.

Назаров Н.И., Макаренко О.Я. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В МИРЕ

Статья посвящена исследованию особенностей интеграционных процессов в мире. В частности, рассмотрены подходы к определению сущности понятия «интеграция», выделены ее основные характерные черты и этапы. Также определены интеграционные процессы в самых известных объединениях государств: ЕС, НАФТА, ВТО и НАТО, выделены их этапы и особенности.

Ключевые слова: интеграция, интеграционный процесс, интеграционное объединение, международная торговля, ЕС, НАФТА, ВТО, НАТО.

Nazarov M.I., Makarenko O.Ya. THE CURRENT STATE OF INTEGRATION PROCESSES IN THE WORLD

The article is devoted to the study of the peculiarities of integration processes in the world. In particular, approaches to the definition of the essence of the concept of "integration" are considered, the main features and stages are highlighted. The integration processes in the most well-known associations of the EU, NAFTA, the WTO and NATO are analyzed, as well as their stages and peculiarities are distinguished.

Keywords: integration, integration process, integration union, international trade, EU, NAFTA, WTO, NATO.

Постановка проблеми. За останні півстоліття поняття «інтеграція» стало важливою економічною категорією у світовій політиці і міжнародних відносинах. У центрі уваги опиняються такі важливі проблеми сучасності, як забезпечення безконфліктного співіснування держав і розвиток ефективного співробітництва, функції і доля сучасної держави, взаємодія політики та економіки. Саме тому процеси інтеграції розглядаються як позитивні, з огляду на їхню здатність вирішити всі ці проблемні питання.

Однак і досі між науковцями ведуться дискусії щодо сутності цього поняття, підходів до класифікації етапів та особливостей інтеграційних процесів окремих організацій.

Аналіз останніх досліджень. Так, основи досліджень із цієї теми можна знайти у працях О.В. Картунова, В.В. Копійки, І.Ю. Матюшенко, А.О. Олєфіра, Ю.В. Палагнюк, А.В. Уніяти,

О.А. Фурсової, Ю. Р. Футало, Т.М. Циганкова, Ю.В. Шишкова та ін.

Водночас жодним з авторів не було досліджено особливості інтеграційних процесів одразу кількох різноспрямованих організацій, тому у цій статті не лише визначено сутність інтеграційних процесів, а й досліджено їхню роль у світі. Для цього було розглянуто думки різних авторів щодо трактування сутності поняття інтеграція, визначено найбільш оптимальні її риси та на їх основі проаналізовано інтеграційні процеси у світі на прикладі ЄС, НАФТА, СОТ та НАТО.

Формування цілей статті. Завданнями цього дослідження є аналіз та уніфікація поглядів науковців на сутність та особливості інтеграції, а також огляд інтеграційних процесів на сучасному етапі розвитку світової системи.

Виклад основного матеріалу. Питання міжнародної інтеграції вже тривалий час пере-

буває у центрі уваги дослідників світового господарства. Увійшовши до наукового обігу ще у 30-х роках ХХ ст. для опису суспільних процесів об'єднання людей та держав з подачі Р. Шмеда, Х. Кельзена, Д. Шиндлера [1, с. 15], цей термін став широко використовуватися у дослідженнях економістів, політологів, соціологів та просто на побутовому рівні. Довгі роки міжнародна інтеграція вважалася основним трендом світового розвитку, а її аналізу присвячувалися численні публікації.

Однак, незважаючи на те, що у буквальному значенні поняття «інтеграція» означає отримання цілого з яких-небудь частин, серед фахівців немає однозначності щодо визначення цього терміна.

З аналізу визначень відомих науковців [3; 6, с. 64; 9, с. 78] стає зрозуміло, що в економічній науці панує думка про те, що в основу інтеграції закладено економічні процеси, які розвиваються на основі інтернаціоналізації всього суспільного життя та прискорюються науково-технічним прогресом, зростанням взаємозалежності народів і держав.

Окрім того, є дискусія щодо розуміння інтеграції як процесу та інтеграції як сукупності відносин. Окремі економісти вважають, що «інтеграція як процес» має глобальні масштаби, а «інтеграція як відносини» формується шляхом трансформації економічного, політичного та соціального стану окремих територій, регіонів [2, с. 121].

Є розбіжності і з приводу питання, що є рушійною силою інтеграції: економічна вигода чи політична ідея. Єдине, що об'єднує всі теорії, – це згода в тому, що предметом їх вивчення є мирне і технологічне обґрунтоване об'єднання незалежних держав, які усвідомлюють свою взаємозалежність, у єдину систему.

Узагальнюючи вищенаведене, можна погодитися з визначенням економічної інтеграції, наведеним у статті Ю.Р. Футало, який стверджував, що економічна інтеграція – це не що інше, як об'єднання держав внаслідок обмеженості природних, трудових та фінансових ресурсів у цій чи іншій країні для створення товарів, що є конкурентоспроможними на цих ринках, та подолання кризових явищ в країнах, а саме зубожіння народів, безробіття, падіння курсу національних валют, що веде до соціальних проблем у цих країнах. Доцільно підкреслити, що, говорячи про силу як вирішальний фактор інтеграції, мається на увазі не армія, поліція, зброя, а економічні та технічні чинники й адміністративні можли-

вості, а також цінності, символи, ритуали, що притаманні кожній з країн.

Основними передумовами формування інтеграційних процесів є [9, с. 78]:

1. Відповідний рівень економічного розвитку і ступеня ринкової зрілості країн, що інтегруються.

2. Географічна наближеність країн, що інтегруються, наявність здебільшого спільного кордону та історично сформованих економічних зв'язків.

3. Спільність проблем, що постають перед країнами у галузі економічного розвитку, фінансування, регулювання економіки, політичного співробітництва тощо.

4. Демонстраційний ефект. У країнах, що належать до інтеграційних утворень, як правило, відбуваються позитивні зміни: прискорення темпів розвитку, зниження рівня інфляції та безробіття, що зумовлюють позитивний психологічний вплив на інші країни регіону.

5. «Ефект доміно», тобто після того, як більшість країн того чи іншого регіону стали членами інтеграційного об'єднання, інші країни, які залишилися за його межами, відчувають деякі труднощі, що стосуються переорієнтування економічних зв'язків країн, що належать до цього угруповання.

Щодо основних стадій економічної інтеграції, то найбільш повним, на нашу думку, є твердження угорського економіста Джонса Хопкінса та консультанта Світового банку Б. Баласса, які виділяють такі етапи, яка: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз, повна економічна інтеграція.

Зона вільної торгівлі – відміна тарифних та нетарифних обмежень під час переміщення товарів всередині зони зі збереженням кожною державою-учасницею власної зовнішньоторговельної політики щодо третіх країн.

Митний союз – поряд із функціями зони вільної торгівлі проводиться спільна зовнішньоторговельна політика щодо третіх країн, формується єдиний зовнішній митний кордон.

Спільний ринок – поряд із функціями митного союзу безперешкодно здійснюється транскордонне переміщення всіх факторів виробництва (капітал, робоча сила).

Економічний та валютний союз – поряд із функціями спільного ринку здійснюється погодження соціально-економічної та валютної політики держав-учасниць. Здійснюється економічна конвергенція країн союзу, вводиться єдина валюта.

Політичний союз – поряд із функціями економічного та валютного союзу здійснюється перехід до спільної політики безпеки, єдиної структури правосуддя та внутрішніх справ, вводиться єдине громадянство.

Визначивши сутність інтеграції, основні передумови її виникнення та етапи, розглянемо інтеграційні процеси у світі на прикладі найвідоміших об'єднань: ЄС, НАФТА, СОТ та НАТО.

Найбільш успішною та найбільш досліджуваною спробою європейської інтеграції є об'єднання Європейського континенту після Другої світової війни, що привело до створення Європейського Союзу (далі – ЄС) [10].

Тому окреслимо більш детально становлення та сучасні тенденції інтеграційних процесів у цій організації.

Так, першим етапом становлення ЄС вважається підписання Паризького договору щодо створення Європейського співтовариства вугілля та сталі 18 квітня 1951 р. між 6 європейськими країнами (Францією, Італією, Німеччиною, Бельгією, Люксембургом та Нідерландами). Його метою було сприяння економічному розвитку, зростанню рівня зайнятості та підвищенню життєвого рівня в державах-членах шляхом створення спільного ринку вугільної і сталеливарної промисловості та їх похідних.

У 1973 році відбулося перше розширення союзу за рахунок приєднання Великої Британії, Данії та Ірландії, а у 1973 році приєдналася ще й Греція.

Однак у зв'язку з виникненням спорів щодо прав риболовства у Арктиці Гренландія виявила бажання покинути союз, що відбулося у 1985 році в результаті референдуму.

У 1985 р. була створена Європейська рада глав держав та урядів, яка прийняла Єдиний Європейський Акт, що прискорив інтеграцію держав-членів співтовариства у сфері економіки, соціальної політики, фінансів, наукових досліджень, екології тощо. Єдиний Європейський Акт був підписаний 17 лютого 1986 р. у Люксембурзі та 28 лютого у Гаазі, а вступив у силу 1 липня 1987 р. Його прийняття мало на меті реформування інститутів Європейського Співтовариства через вступ до нього Іспанії та Португалії, а також, окрім іншого, покращення ефективності і швидкості прийняття рішень, готуючись до функціонування єдиного ринку в ЄС.

ЄС був створений на основі Європейських Співтовариств у 1992 р. Договором про Європейський Союз, відомим також як Маастрихт-

ський договір, що був підписаний 7 лютого 1992 р. та вступив у силу 1 листопада 1993 р. Це привело до інституціоналізації політичного співробітництва держав-членів [10].

Наступна інтеграція в ЄС відбувалася згідно з Маастрихтським Договором, який засновувався на базі Європейських Співтовариств (ч. III ст. 1), тобто останні продовжують бути основою для його функціонування. Головною метою цього договору можна назвати підготовку до створення Європейського валютного союзу шляхом введення спільної валюти Євро, а також запровадження елементів політичного союзу, наприклад через ініціювання спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. У 1995 році до союзу також приєдналися Австрія, Фінляндія та Швеція.

Подальші зміни в організаційно-правовий механізм європейської інтеграції, згідно з Договором про Європейський Союз, були внесені Амстердамськими консолідованими договорами про ЄС та заснування Європейського Співтовариства 1997 р. Зокрема, Амстердамський договір вступив у силу 1 травня 1999 р. та ставив за мету реформування інститутів ЄС для підготовки вступу нових держав-членів із Центральної та Східної Європи.

На жаль, цей механізм було згодом визнано непридатним для забезпечення інтеграції у Євросоюз нових держав із Центральної та Східної Європи [10]. Тому у 2001 р. був підписаний Ніццький договір, спрямований на реформування інституційного механізму ЄС у контексті запланованого у 2004 р. його розширення на Схід, тобто інтеграції ним 10 нових держав: Естонії, Латвії, Литви, Угорщини, Чехії, Словаччини, Кіпру, Мальти, Словенії, Польщі.

29 жовтня 2004 р. у Римі був підписаний «Договір, що встановлює Конституцію для Європи». Цей документ закріплював базові принципи існування та функціонування, а також мету, цінності і програму подальшого розвитку інтеграційних процесів на Європейському континенті загалом [10]. Однак Конституція для Європи не вступила в силу через те, що її не було ратифіковано на референдумах у Франції та Нідерландах. Отож, подальша політична інтеграція в ЄС після успішної економічної зі створенням єдиного ринку і єдиної європейської валюти не відбулася.

Натомість для розвитку ЄС після нератифікації Конституції для Європи 13 грудня 2007 р. було підписано Лісабонський договір [10], який вступив у силу 1 грудня 2009 р. Його метою було зробити ЄС більш демокра-

тичною та ефективною структурою з 27 державами-членами (станом на 2018 рік 28 країн учасниць), що було схожим до Конституції для Європи завданням. З метою більш дієвої системи управління в розширеному Союзі цей договір пояснив, які функції та владні повноваження належать ЄС, які – державам-членам ЄС, а які є спільними.

Останні 10 років були досить складними для Європейського союзу: дві економічні кризи, міграційні проблеми, зростання напруження у відносинах із Росією, вихід Великої Британії, «бунт» нових членів ЄС проти Брюсселя, активізація популістських рухів на всьому континенті, фактична втрата ключового союзника у світі – США, що зараз занурилися у власні політичні проблеми.

Ситуація була настільки складною, що багато хто втратив віру в життєздатність ЄС. У 2014–2015 роках у державах – членах ЄС почали зростати тривожні очікування щодо майбутнього союзу. Багато політиків і експертів заговорили про початок його розвалу. Складалося враження, що спільнота дійсно почала сипатися, і скоро виникнуть дезінтеграційні тенденції.

У цей складний період дуже важливу роль відіграли лідери ЄС і ключових держав спільноти. Вони досить оперативно й ефективно відреагували на найважливіші і найбільш критичні виклики. У відповідь на рецесійні тенденції був запущений потужний і дієвий план стимулювання економіки.

Інвестиційний план голови Єврокомісії Жан-Клода Юнкера дозволив розпочати фінансування великих проектів на 177 млрд євро. Загальний обсяг фінансування великих проектів в ЄС становитиме 315 млрд євро.

У відповідь на дезінтеграційний прорив деяких членів, які намагалися розхитати ЄС зсередини, керівництво союзу ініціювало план прискореної інтеграції, що досить ефективно загасив деструктивні рухи. Посилення інтеграції відбуватиметься в межах єврозони, країни будуть рухатися до єдиних фінансових регуляторів і максимальної гармонізації законодавства. Крім того, активізувалася дискусія про доцільність військової інтеграції в межах ЄС.

ЄС із певними проблемами, але взяв під контроль міграційну кризу. Брюссель також продемонстрував здатність протистояти загрозам з боку Росії та зберігати єдність у питанні санкцій.

Вихід Великої Британії насправді не став трагедією для ЄС, а радше навіть позити-

вом. Британія завжди мала особливий статус у європейській спільноті і трималася на відстані від політичних процесів континентальної Європи.

Лондон був вкрай важким партнером для Брюсселя. Він постійно вимагав для себе особливих умов та спеціальних прав, відмовлявся від повноцінної інтеграції в спільноту. Це все ускладнювало конструкцію управління ЄС і вносило певну асиметрію. Зі своїм бажанням зберегти максимально широкий суверенітет Велика Британія фактично була головним гальмом процесів європейської інтеграції.

Британська політика не дуже подобалась іншим членам ЄС та керівникам спільноти. Не буде перебільшенням стверджувати, що в ЄС не роблять трагедії з того, що досить незручний партнер вирішив залишити ЄС. Більшість європейських політиків і експертів вбачають лише іміджеві втрати від Brexit для ЄС. Натомість вони переконані, що зрештою він приведе до більшої консолідації та глибшої інтеграції континентальної Європи.

Ключовим меседжем ЄС у відповідь на загрозу дезінтеграції є прискорення і поглиблення інтеграції. Так вирішили ключові учасники цього об'єднання, тобто західноєвропейські країни. Зламати спротив подальшій інтеграції, який чинять кілька східноєвропейських країн, вони вирішили в типовий для себе спосіб – ввічливо, без тиску, без погроз вигнати з ЄС тих, хто буде гальмувати таку інтеграцію. Замість того західні країни створили певний клуб «найбільш інтегрованих держав», які будуть відігравати більш значну роль, ніж усі інші.

Таким клубом стала єврозона, яка перетворюється на організацію в організації, зі власним бюджетом і системою управління. Важливо, що найбільш розвинені країни Є більше приділяють увагу діяльності в межах єврозони, ніж у межах всього ЄС. Фактично єврозона є ядром європейської інтеграції, тобто зоною країн, які рухаються максимально швидко в напрямі політичної та економічної федерації.

Автоматично постала і друга частина ЄС, до якої входять країни, які відмовляються вступати в єврозону. Вони залишилися в хвості потяга і рухаються з іншою швидкістю. Це, власне, і є друга Європа. Варто підкреслити, що перехід на євро є дуже болісним питанням, тому не завжди відмова від європейської валюти свідчить про небажання держави слідувати за ядром, наприклад, у справі політичної інтеграції.

Сьогодні в Єросоюзі полюбляють говорити про двошвидкісну Європу. З певністю можна додати і третій складник, а саме периферію ЄС, яку союз намагається «підтягнути» до своїх стандартів, не даючи перспективи членства. ЄС зацікавлений в тому, щоб створити навколо своїх кордонів пояс стабільних держав, що автоматично знизить загрози і проблеми для самого союзу.

Тому можна говорити про те, що «особливістю зародження та розширення інтеграційних процесів у Європі ХХ століття є зумовленість конституювання скоординованої поведінки держав не політичними, а економічними факторами, основними серед яких стало сприяння розвитку, росту зайнятості, підвищення рівня життя населення» [10].

Все ж таки, хоча політична інтеграція в ЄС просувається набагато повільніше, ніж економічна, а інтеграційні процеси відбуваються у різних регіонах світу, найповніше і найінтенсивніше вони були започатковані та продовжуються в Європі.

Інтеграційний процес у Північній Америці розвивався в умовах поступового зближення національних економік США, Канади та Мексики. Особливість цього процесу полягала в тому, що його передумови створювалися приватним капіталом, ТНК переважно США, які досить активно проникали як у канадську, так і в мексиканську економіку.

НАФТА є комплексною угодою про зону вільної торгівлі, що складається з трьох самостійних двосторонніх угод між США і Канадою, між США і Мексикою, між Мексикою і Канадою. Перша угода вступила в дію 1 січня 1989 р., дві останні угоди діють з 1 січня 1994 р. у межах НАФТА на міждержавному рівні (макрорівні) [11, с. 46].

НАФТА є найбільшою в світі зоною вільної торгівлі, що охоплює 450 млн осіб. Це економічний локомотив з 21,8 трлн дол. ВВП. Це інтеграційне угруповання пов'язує економіку США (18,0 трлн дол.), Канади (1,6 трлн дол.) і Мексики (2,2 трлн дол.).

Така торгова площа є більшою за економіку Європейського Союзу. На відміну від ЄС, де ініціатива про створення інтеграційного об'єднання йшла зверху, тобто від вищих органів влади країн-учасниць, у Північній Америці інтеграція йшла знизу догори, мається на увазі, що співпраця американських і канадських компаній отримала закріплення на міждержавному рівні (макрорівні).

НАФТА збільшила торгівлю за рахунок усунення всіх тарифів між трьома країнами, а

також створила угоди про міжнародні права для бізнес-інвесторів. Це знизило вартість торгівлі та стимулювало зростання інвестицій, особливо для малого бізнесу.

НАФТА модернізувала автомобільну промисловість США за рахунок консолідації виробництва і зниження витрат. Більшість автомобілів, вироблених у Північній Америці, зараз мають частини, отримані з усіх трьох країн. Підвищення конкурентоспроможності дає змогу зменшувати японський імпорт. Мексика експортує в США більше автомобілів, ніж Японія. До рецесії Японія експортувала вдвічі більше, ніж Мексика [11, с. 47].

НАФТА збільшила експорт американських послуг до Канади та Мексики з 25 млрд дол. у 1993 р. до піку 106,8 млрд дол. у 2017 р. Понад 40% американського ВВП становлять послуги, такі як фінансові й охорона здоров'я. НАФТА усуває торгові бар'єри в більшості секторів послуг, які регулюються угодою. Вона вимагає, щоб уряди публікували всі правила, зниження прихованих витрат та ведення бізнесу.

НАФТА створила 5 млн нових робочих місць у США. Американські виробники додали понад 800 тис. робочих місць у період з 1993 по 2017 рр., це при тому, що навіть імпорт від партнерів по НАФТА створив робочі місця. Близько 40% американського імпорту з Мексики виникало з американських компаній. Вони розробляли продукцію на внутрішньому ринку, а потім переміщали деяку частину процесу виробництва в Мексику. Без НАФТА воно б відбувалося в Китаї.

Від прийняття НАФТА потік прямих іноземних інвестицій в Канаду та Мексику збільшився більш ніж утричі та досягнув 452 млрд дол. до 2017 р. Це збільшило прибуток американських підприємств та надало більше можливостей для розвитку і вивчення ринків. Канадські та мексиканські ПІІ в США зросли до 240,2 млрд дол. у порівнянні з 219,2 млрд дол. у 2007 р. Ці додаткові інвестиції в основному пішли на виробництво, страхування і банківські компанії.

НАФТА захищає інтелектуальну власність, це допомогло інноваційному бізнесу боротися з піратством, що стимулювало ПІІ, оскільки компанії знали, що міжнародне право захищатиме їх. НАФТА знижує ризик інвесторів, гарантуючи їм ті ж юридичні права, що і місцевим інвесторам. Завдяки НАФТА вони можуть подавати судові позови проти уряду, якщо він націоналізує свою промисловість.

У період з 1993 по 2017 рр. торгівля товарами між Канадою та Мексикою зросла більш ніж у 8 разів, досягнувши 37,8 млрд канадських дол. у 2017 р., що становило 10,1% середньорічного темпу зростання. Торгівля послугами між Канадою та Мексикою за період існування НАФТА зросла в 6 разів, до близько 3,9 млрд дол. у 2017 р. У 2017 році Мексика стала 3-м за величиною торговим партнером Канади, 3-м за величиною постачальником і 5-м за величиною ринком для торгівлі товарами [11, с. 47].

Підвищена економічна активність і виробництво в регіоні зробили свій внесок у створення робочих місць для канадців, де 1 з 5 робочих місць пов'язане з експортом. З додаванням близько 5,2 млн робочих місць у період з 1993 по 2017 рр. рівень безробіття в Канаді знизився з 11,4% (1993 р.) до 6,9% (2017 р.).

Положення НАФТА забезпечили більшу визначеність і стабільність для прийняття інвестиційних рішень і сприяли підвищенню інвестиційної привабливості Канади для іноземних інвесторів, забезпечуючи більше можливостей для канадців інвестувати в економіку партнерів НАФТА.

Мексиканська економіка тісно пов'язана з економікою США через сильні торговельні та інвестиційні зв'язки між двома країнами. В останні роки економічне зростання було повільним, і прогноз на найближчі кілька років передбачає подальше повільне економічне зростання через очікуване уповільнення економіки США, а також слабкі місця організаційної структури Мексики. Мексика є одним з найбільш важливих торгових партнерів США, займаючи друге місце серед експортних ринків США, а також третє місце в загальному обсязі торгівлі США (експорт плюс імпорт). У межах НАФТА США і Мексика розробили значні економічні зв'язки. Торгівля між двома країнами збільшилась більш ніж у три рази з моменту набуття чинності угоди в 1994 році [11, с. 47].

Однак не все так гладко, як здається. Під час президентських виборів 2016 року кампанія Д. Трампа включала обіцянку переглянути або скасувати Північноамериканську угоду про вільну торгівлю. Відповідно, після обрання його президентом Д. Трамп здійснив низку змін, що вплинули на торговельні відносини з іншими країнами. Серед таких змін варто відмітити переговори НАФТА у 2017–2018 рр., на яких країнами-членами було досягнуто домовленостей та укладено нову угоду США-

Мексика-Канада (USMCA), яка є угодою про вільну торгівлю між Канадою, Мексикою та США і також називається «НАФТА 2.0». Станом на 1 жовтня 2018 року очікує ратифікації усіма членами угоди.

У порівнянні з NAFTA ця угода дає США більше доступу до канадського ринку молочної продукції на 19 мільярдів доларів, стимулює більше внутрішнього виробництва легкових та вантажних автомобілів, підвищує екологічні та трудові правила та впроваджує оновлену охорону інтелектуальної власності.

Наступними організаціями, інтеграційні процеси яких ми розглянемо, стануть СОТ та НАТО, які являють собою формування, спрямоване на інтеграцію окремого складника, наприклад торговельних відносин або ж відносин у військово-політичній сфері.

Найпотужнішою системою глобального регулювання економічних процесів, яка відіграє визначальну роль у створенні умов для торговельної інтеграції країн, є Світова організація торгівлі (СОТ).

Її діяльність у сфері лібералізації міжнародної торгівлі приводить до певної уніфікації торгових політик країн та їх адаптації до загальноприйнятих правил у межах глобальної системи регулювання, що сприяє розвитку торговельно-економічних відносин країн світу на взаємовигідних засадах.

Саме обсяги міжнародної торгівлі є важливим індикатором ступеня інтеграції країн світу. Сучасна міжнародна торгівля характеризується [12, с. 29]:

- по-перше, динамізмом процесу інтеграції, зумовленим лібералізацією міжнародної торгівлі на базі гармонізації правил торгівлі СОТ та укладанням нових регіональних торговельних угод;

- по-друге, зменшенням темпів зростання, пов'язаних переважно з уповільненням економічного розвитку індустріально розвинутих країн і світової економіки загалом;

- по-третє, нерівномірністю інтенсивності торгівлі, спричиненою різницею соціально-економічного розвитку країн і регіонів світу.

Розпочавшись у середині ХХ ст., процеси регіональної торговельної інтеграції, підтвержені укладанням міжнародних регіональних торговельних угод (МРТУ) різної глибини інтеграції, особливо активізувалися наприкінці століття. За інформацією СОТ, протягом 1948–1995 рр. у ГАТТ було нотифіковано 124 МРТУ, але на момент створення СОТ (1995 р.) лише 38 з них були активними. На початок 2017 р. у СОТ зареєстровано майже

280 діючих МРТУ. Решта понад 300 угод нині не діють. Більшість угод (понад 80%) мають двосторонній характер.

МРТУ укладалися паралельно зі створенням і розвитком глобальної торгової системи, функціонування якої базувалося на принципах режиму найбільшого сприяння і носило багатосторонній характер [13, с. 284]. Переважна кількість зареєстрованих угод укладені на засадах Зони вільної торгівлі (ЗВТ) (87%), меншою мірою представлено угоди про митні союзи (7%), зони преференційної торгівлі (6%).

Угоди охоплюють лібералізацію торгівлі або товарами, або послугами, або і товарами, і послугами. На останні припадає 46% усіх зареєстрованих угод. Серед укладених угод є як усеосяжні, що охоплюють усі предмети торгівлі, так і часткові (у певних товарних категоріях). Лібералізація міжнародної торгівлі і на глобальному, і на регіональному рівні на дво- або багатосторонній основі сприяла зростанню кількісних параметрів міжнародної торгівлі.

Підписантами МРТУ є країни з різним рівнем соціально-економічного розвитку, проте найменше укладається угод безпосередньо між розвинутими країнами. Прагнення створити сприятливі умови зовнішньої торгівлі для національних компаній спонукають уряди країн укладати регіональні угоди з різними країнами та/або регіональними об'єднаннями країн, таким чином сприяючи розширенню міжнародної торговельної інтеграції.

Натомість починаючи з 2012 р. відбулося вирівнювання значень цих показників. Така ситуація чинить суттєвий вплив на показники інтенсивності міжнародної торгівлі і, відповідно, на результати міжнародної торговельної інтеграції [14].

Окремо варто відмітити, що 23 січня 2017 року внесена поправка до Угоди про торгівлю пов'язаними аспектами прав інтелектуальної власності (ТРИПС) вперше з часу відкриття організації в 1995 році, домовленості СОТ були змінені, і ці зміни повинні забезпечити для країн, що розвиваються, правовий шлях до доступних засобів захисту відповідно до правил СОТ.

Прагнення Великобританії, Франції, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу створити спільну систему оборони та зміцнити взаємні зв'язки у такий спосіб, аби ефективніше протистояти ідеологічній, політичній та військовій загрози своїй безпеці з боку СРСР, знайшло своє вираження у підписанні 17 березня 1948 р. Брюссельського договору.

4 квітня 1949 р. було підписано Північноатлантичний (Вашингтонський) договір за участю країн Бенілюксу, Великобританії, Данії, Ісландії, Італії, Канади, Норвегії, Португалії, США та Франції, який започаткував спільну систему безпеки на основі партнерства зазначених дванадцяти країн НАТО. Його Створення прискорило та зміцнило процес інтеграції країн західної демократії.

Аналіз загальних концептуальних положень діяльності НАТО показує, що з початку існування і до 1955 р. її діяльність базувалася на концепції оборони (так званий перший стратегічний період).

Загострення протистояння СРСР та НАТО зумовило перегляд цієї стратегії та вироблення нової стратегії «масованого контрудару», суть якої зводилася до повної готовності до війни з використанням ядерної зброї. Ця стратегія застосовувалася протягом 1955–1967 рр. (другий стратегічний період).

Так званий третій стратегічний період, або третя стратегія «гнучкого реагування» НАТО була розпочата в 1967 р. після схвалення Північноатлантичною радою доповіді «Про майбутні завдання Альянсу» («доповідь Армеля») і тривала до 1991 р. Відразу після 1991 р. Альянс розпочав трансформацію своїх концепцій і структур. Основною метою НАТО залишилася колективна оборона країн-членів, але була доповнена завданням зміцнення безпеки на всьому європейському континенті.

Зростання уваги Альянсу до європейського напрямку підсилювалося бажанням США підвищити відповідальність (насамперед фінансову) європейців за власну безпеку. Ці кардинальні зміни не могли не вплинути на Північноатлантичний Альянс і зумовили початок процесу його адаптації до нових геополітичних умов (четвертий стратегічний період).

З моменту свого заснування прийом нових держав-членів збільшив альянс із 12 країн до 29 країн. Останньою державою-членом, що приєдналася до НАТО, є Чорногорія, це відбулося 5 червня 2017 року. Натепер у НАТО визнаються прагнення на членство таких країн, як Боснія і Герцеговина, Грузія, Македонія та Україна. Ще 21 країна бере участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру» та 15 інших країн беруть участь в інституціонізованих програмах діалогу.

Отже, організація Північноатлантичного договору (НАТО) перебуває в процесі постійної трансформації, унаслідок чого наукові праці та розробки проблеми місця НАТО в системі колективної безпеки швидко стають неактуальними.

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження можемо дійти висновку, що інтеграція передбачає об'єднання держав з метою досягнення більш високих економічних результатів, налагодження відносин з сусідами або ж власної та світової безпеки.

Процес інтеграції розподіляється на етапи взаємовигідної торгівлі і до повної інтеграції, що передбачає взаємодію на усіх рівнях: економічному, суспільному політичному тощо.

Натепер найбільш інтегрованою формою є Європейський Союз, водночас є інтеграційні союзи, що передбачають взаємодію країн лише у певному напрямі, наприклад СОТ – міжнародна торгівля, НАТО – оборона і безпека.

У цій статті нами було досліджено особливості інтеграційних процесів у найбільших союзах ЄС, НАФТА, СОТ, НАТО, а у перспективі доцільно буде проаналізувати особливості взаємодії цих союзів між собою та відповідність їх інтеграційних процесів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Матюшенко І.Ю., Беренда С.В., Резніков В.В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 496 с.
2. Булатова Е. В. Развитие межрегионального сотрудничества как основы интеграции. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций: региональный аспект. Донецк, 2004. С. 120–123.
3. Шишков Ю. В. Интеграционные процессы на пороге XXI века: Почему не интегрируются страны СНГ. М., III тысячелетие, 2001. 480 с.
4. Копійка В. В. Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: застосування і етапи становлення. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
5. Рябінін Є. І. Процеси інтеграції у XX столітті: основні концепції їх вивчення. Політичний менеджмент. 2006. № 5. С. 122–130.
6. Герст П. Томсон Г. Сумніви в глобалізації. Міжнародна економіка і особливості керування: Пер. з англ. К.: К.І.С., 2002. 306 с.
7. Картунов О. В. Вступ до етнополітології: науково-навчальний посібник / О. В. Картунов. К.; 1999. 300 с.
8. Бела Баласса – аналітик європейської економічної інтеграції. Європейське право. № 2–4. 2012. С. 360–361.
9. Футало Ю.Р. Дефініція інтеграції як чинника розвитку національної економіки. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка. 2016. Вип. 1. С. 76–80.
10. Палагнюк Ю.В. Процес інтеграції на європейському континенті: теоретичні та історичні аспекти. Демократичне врядування. 2013. Вип. 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_11 (дата звернення 10.10.2018)
11. Уніят А.В. Економічне співробітництво України з країнами північноамериканської зони вільної торгівлі. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 15. С. 46–52.
12. Гордєєва Т. Ф. Інтенсивність міжнародної торгівлі як індикатор ступеня міжнародної торговельної інтеграції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Вип. 27(1). С. 27–32.
13. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: монографія / Т.М. Циганкова, А.О. Олефір, О.А. Фурсова та ін. ; за ред. Т.М. Циганкової. К.: КНЕУ, 2003. 600 с.
14. World Trade Statistical Review 2017. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts17_toc_e.htm (дата звернення 10.10.2018)
15. Грицяк І. Камінська Т. Створення, розширення та діяльність Північноатлантичного Альянсу (НАТО). Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. 2009. Вип. 3. С. 183–194.

REFERENCES:

1. Matjushenko I. Ju., Berenda S.V., Reznikov V.V. (2015) Jevrointegracija Ukraïny v systemi mizhnarodnoi' ekonomichnoi' integracii' [Eurointegration of Ukraine in the system of international economic integration]. Kharkiv: Kharkiv National University named after V. N. Karazin, p. 496. (in Ukrainian)
2. Bulatova E. V. (2004) Razvitie mezhregional'nogo sotrudnichestva kak osnovy integratsii [Development of interregional cooperation as a basis for integration]. Problems of development of foreign economic relations and attracting foreign investment: a regional aspect, pp. 120–123.
3. Shishkov Yu. V. (2001) Integratsionnye protsessy na poroge XXI veka: Pochemu ne integriruyutsya strany SNG [Integration processes on the threshold of the XXI century: Why are the CIS countries not integrated]. Moscow: III millennium, p. 480. (in Russian)

4. Kopijka V. V. Shynkarenko T. I. (2001) Jevropejs'kyj Sojuz: zastosuvannja i etapy stanovlennja [European Union: application and stages of formation]. Kyiv: Publishing House "In Yure", p. 448. (in Ukrainian)
5. Rjabinin Je. I. (2006) Procesy integracii' u HH stolitti: osnovni koncepcii' i'h vyvchennja [The processes of integration in the twentieth century: the basic concepts of their study]. Political management, no. 5, pp. 122–130.
6. Gerst P. Tomson G. (2002) Sumnivy v globalizacii'. Mizhnarodna ekonomika i osoblyvosti keruvannja [Doubts about globalization. International economy and management peculiarities]. Kyiv: K.I.S., p. 306. (translation from english in Ukrainian)
7. Kartunov O. V. (1999) Vstup do etnopolitologii': naukovo-navchal'nyj posibnyk [Introduction to ethnopolitics: a scientific manual]. Kyiv: Institute of Economics, Management and Commercial Law, p. 300. (in Ukrainian)
8. Smyrnova K. V. (2012) Bela Balassa – analityk jevropejs'koi' ekonomichnoi' integracii' [Bella Balassa is an analyst of European economic integration]. European law, no. 2–4, pp. 360–361.
9. Futalo Ju. R. (2016) Definicija integracii' jak chynnyka rozvytku nacional'noi' ekonomiky [Definition of integration as a factor in the development of the national economy]. Scientific herald of Mukachevo State University. Series: Economics, vol. 1, pp. 76–80.
10. Palagnjuk Ju. V. (2013) Proces integracii' na jevropejs'komu kontynenti: teoretychni ta istorychni aspekty [The process of integration on the European continent: theoretical and historical aspects]. Demokratyčne vrvjaduvannja [Democratic Governance] (electronic journal), vol. 12. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_11 (accessed 10.10.2018).
11. Unijat A. V. (2017) Ekonomichne spivrobotnyctvo Ukraïny z kraïnamy pivnichnoamerykans'koi' zony vil'noi' torgivli [Economic cooperation of Ukraine with the countries of the North American Free Trade Area]. Investments: practice and experience, no. 15, pp. 46-52.
12. Gordjejeva T. F. (2017) Intensyvniť mizhnarodnoi' torgivli jak indykator stupenja mizhnarodnoi' torgovel'noi' integracii' [The intensity of international trade as an indicator of the degree of international trade integration]. Scientific Herald of the International Humanitarian University, vol. 27(1), pp. 27–32.
13. Cygankova T. M., Olefir A. O., Fursova O. A. (2003) Global'na torgova systema: rozvytok instytutiv, pravyl, instrumentiv SOT: monografija [Global Trade System: Development of WTO Institutions, Rules, Instruments: Monograph]. Kyiv: KNEU, p. 600. (in Ukrainian)
14. World Trade Statistical Review 2017. Available at: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts17_toc_e.htm (accessed 10.10.2018).
15. Grycjak I. Kamins'ka T. (2009) Stvorennja, rozshyrennja ta dijial'nist' Pivnichnoatlantychnogo Al'jansu (NATO) [Creation, expansion and activities of the North Atlantic Alliance (NATO)]. Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, vol. 3, pp. 183–194.

The current state of integration processes in the world

Nazarov M.I.

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of International Economics,
National University of the State Fiscal Service of Ukraine

Makarenko O.Ya.

Student,
National University of the State Fiscal Service of Ukraine

Over the past half century, the concept of “integration” has become an important economic category in world politics and international relations. This is due to the ability of the integration process to address a number of important problems of the modern age, including conflict-free coexistence of states, reduction of unemployment and stimulation of development.

Therefore, due to the difference in interpretation of the process of integration by different scientists, the essence of this concept was investigated and the most complete interpretation of the integration process was highlighted. Consequently, integration is nothing more than a unification of states, due to the limited natural, labor and financial resources in this or that country for the creation of goods that are competitive in these markets and overcoming the crisis phenomena in the countries, namely the impoverishment of peoples, unemployment, falling rates of national currencies, leading to social problems in these countries.

In particular, the process of integration is divided into stages from mutually beneficial trade and to full integration, which involves interaction

at all levels: economic, social policy and so on.

On the basis of the defined essence of the integration process, their role in shaping the largest associations of states in the world, namely the EU, NAFTA, WTO and NATO, was investigated. It was found that their effective activity would have been impossible without the integration process, because in order to achieve the goal, the contribution of each side was needed. Therefore, the main regulatory documents for the activities of the above-mentioned organizations were highlighted and the impact of changes in their structure on the overall performance indicators was highlighted.

Separately, it should be noted that for today the most integrated form is the European Union, at the same time there are integration unions that involve the interaction of countries only in a certain direction, for example, the WTO – international trade, or NATO – defense and security.

The study of the current state of integration processes in the world has shown that engagement in the unions of countries allows them to reach a new level of development and increase their economic, political and social potential.